

Suomalaisten energiatiedon lukutaito: tutkimuksen toteutuksen kuvaus

Teija Keränen

Oulun yliopisto

teija.keranen@oulu.fi

Asiasanat: informaatiolukutaito; energia; väestötutkimus; kyselytutkimus

Ilmastotavoitteiden saavuttaminen vuoteen 2030 mennessä on haaste suomalaisille. Se edellyttää energiatiedon hyödyntämistä, jotta uusiutuvien energiamuotojen tarjontaa ja käyttöä voidaan lisätä. Energiatietoa ei kuitenkaan ole helppoa ymmärtää. Energiajärjestelmä on kompleksinen ja energiaterminologia vaikeaselkoista. Lisäksi kyseessä on poliittisesti kriittinen aihepiiri. Tutkimukseni lisää ymmärrystä ihmisten energiatiedon lukutaidosta. Esitän käsitteelle uuden määritelmän ja tähän perustuvan seulontavälineen. Sen avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää energia-asioista viestittäessä sekä ihmisten kouluttamisessa energiaan liittyvissä arjen valinnoissa.

Informaatiolukutaidon tutkimus arkielämän kontekstissa on toistaiseksi ollut vähäistä (Martzoukou & Sayyad Abdi, 2017) eikä arkielämän energiatiedon lukutaitoa ole aikaisemmin tutkittu. Amerikkalaisen kirjastoseuran (American Library Association, ALA) informaatiolukutaidon määritelmä vuodelta 1989 on kyseenalaistettu ja laajempia määritelmiä esitetty.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää ihmisten arkielämän energiatiedon lukutaitoa eli energiatietoon liittyviä taitoja ja ymmärrystä sekä energiatiedon soveltamista arjen valinnoissa. Tutkimusasetelma on vertaileva. Kyselytutkimuksessa verrataan ilmastotyön edelläkävijäkunta Iin asukkaiden ja muiden suomalaisten energiatiedon lukutaitoa.

Tutkimuksen teorettinen tausta

Tutkimuksessani energiatiedon lukutaidon teorettinen jäsentäminen määräytyy sosiokulttuurisesta näkökulmasta informaatiotutkimuksessa. Sen lähikäsitettä energialukutaito on tarkasteltu useilla tieteenaloilla. Se viittaa ihmisten kykyyn ymmärtää energiatietoon liittyviä asioita, ja siinä on erotettavissa useita tasoja, useimmin tiedollinen, tunneperäinen ja käyttäytymisen taso (DeWaters & Powers, 2011). Vaikka määritelmä on laaja, se ei pureudu riittävästi ihmisten tietokäyttäytymiseen. Pro gradu -tutkielmassani määrittelin energiatiedon lukutaidon soveltaen terveystiedon lukutaidon määritelmää (ks. Keränen, Hirvonen, & Huotari, 2018). Empiirisessä kyselytutkimuksessa tutkin opiskelijoiden energiatiedon lukutaitoa soveltamalla arkielämän terveystiedon lukutaidon seulontavälinettä (Everyday Health Information Literacy screening tool, Niemelä, Ek, Eriksson-Backa, & Huotari, 2012). Väitöskirjassani laajennan energiatiedon lukutaidon määritelmää kattamaan informaatiokäyttäytymisen lisäksi tunneperäisiä ja muita käyttäytymiseen liittyviä tekijöitä, jotka soveltaessani terveystiedon lukutaidon määritelmää jäivät vähemmälle huomiolle.

Menetelmä ja aineisto

Tutkimusmenetelmänä on postikysely Iin kunnan asukkaille (n=700) ja laaja väestöpohjainen postikysely suomalaisille (n=2000). Kysely perustuu osittain vastaajan itsearviointiin (5-portainen Likertin asteikko), jossa kartoitetaan vastaajan omaa arviota hänen kyvystään suorittaa tietty tehtävä (nk. self-efficacy). Tämän arvion on todettu olevan yhteydessä yksilön käyttäytymiseen. Kormosin ja Giffordin (2014) mukaan käyttäytymisen muutoksen edistämisessä itsearviointityökalujen validointi on tärkeää, kuten myös objektiivisten mittausten sisällyttäminen ympäristöystävällisen käyttäytymisen tutkimuksiin. Kyselyn lähtökohtana on Oulun yliopistossa kehitetty terveystiedon lukutaidon seulontaväline, joka on sovellettu energiakontekstiin ja täydennetty asenne- ja käyttäytymisväittämillä. Kysely sisältää lisäksi avoimia kysymyksiä esimerkiksi energiaan liittyvistä tiedontarpeista sekä energiatehokkuuden lisäämisen haasteista vastaajan omassa arjessa. Uusi elementti kyselyssä ovat objektiiviset mittarit vastaajan tietämykseen kohdistuvien kysymysten muodossa. Mukana on myös käyttäytymisväittämiä sekä kiinnostusta muun muassa sähköauton tai aurinkopaneelien hankintaan kartoitetaan. Kyselyaineisto analysoidaan tilastollisesti (esim. ristiintaulukointi, eksploratiivinen faktorianalyysi, faktoriakeskiarvojen vertailu ja parametriset testit) ja sisällöllisesti teemoitellen.

Odotetut tutkimustulokset

Tulokset osoittavat, näkykö hiilineutraaliuteen pyrkimisen edelläkävijyys Iin kunnan asukkaiden energiatiedon lukutaidossa verrattuna muihin suomalaisiin. Uutta tietoa saadaan energiatiedon lukutaidosta esimerkiksi vastaajien sosiodemografisten tekijöiden sekä kotitalouksien ominaispiirteiden mukaan.

Diskussio ja yhteenveto

Tutkimukseni lisää ymmärrystä ihmisten energiatiedon lukutaidosta. Määrittelen käsitettä ja kehitän tähän määritelmään perustuvaa seulontavälinettä. Sen avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää kansalaisten tukemisessa pyrkimyksissään kohti kestäväää elämäntapaa. Jatkotutkimusehdotuksena esitän energiatiedon ja viestinnän vaikuttavuuden tutkimista ja vuorovaikutuksen merkitystä yhdensuuntaisen viestinnän ohella.

Lähteet

- DeWaters, J. E., & Powers, S. E. (2011). Energy literacy of secondary students in New York State (USA): A measure of knowledge, affect, and behavior. *Energy Policy*, 39(3), 1699–1710. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2010.12.049>
- Keränen, T., Hirvonen, N., & Huotari, M.-L. (2018). Examining Energy Information Literacy with an Adaptation of the Everyday Health Information Literacy Screening Tool. Teoksessa S. Kurbanoglu, J. Boustany, S. Špiranec, E. Grassian, D. Mizrahi, & L. Roy (toim.), *ECIL 2017: Information Literacy in the Workplace* (ss. 470–480). Springer International Publishing.
- Kormos, C., & Gifford, R. (2014). The validity of self-report measures of proenvironmental behavior: A meta-analytic review. *Journal of Environmental Psychology*, 40, 359–371. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.09.003>
- Martzoukou, K., & Sayyad Abdi, E. (2017). Towards an everyday life information literacy mindset: a review of literature. *Journal of Documentation*, 73(4), 634–665. <https://doi.org/10.1108/JD-07-2016-0094>
- Niemelä, R., Ek, S., Eriksson-Backa, K., & Huotari, M.-L. (2012). A Screening Tool for Assessing Everyday Health Information Literacy. *Libri*, 62(2), 125–134. <https://doi.org/10.1515/libri-2012-0009>